

EKOLOGIJA EVROPSKE UNIJE

Prof. dr. Rajko Kasagić, e-mail: prof.rajko.kasagic@gmail.com Internacionalni univerzitet Travnik u Travniku, Bosna i Hercegovina

Pregledni članak

Sažetak: Ekološka sredina je glavni izazov za učlanjenje država Evrope za ulazak u Evropsku uniju. Ekologija je u središtu procesa donošenja politike država Evrope, uvažavajući interese kompanija i potrošača. Zbog niskog nivoa svijesti o očuvanju životne sredine evrpskih država, koje nisu članice Evropske unije, proširenje sa novim članicama može usporiti ili čak unazaditi Evropsku uniju po pitanju ekologije. Razlozi su: nerazvijena ekološka politika, nizak društveni bruto proizvod. Evropska unija ulaže svoja sredstva za ekologiju, ali države su dužne da veći dio sredstava izdvajaju iz svog društvenog bruto proizvoda. S toga se uvode posebni porezi na potrošnju određenih proizvoda radi zaštite i ožuvanje prirode. Preduzimanje značajnih mjera po osnovu ekologije imaće uticaj na zaštitu od narušavanja ozonskog omotača i globalnog zagrijavanja. Zdrava životna sredina stvara uslov za zdrav život. S toga je nužna odgovarajuća ekološka svijest koja predstavlja obrazac života usklađujući ponašanje sa prirodnim zakonima kruženja materije, utrošene energije i obnavljanja života što podstiče uzimanje od prirode onoliko koliko je potrebno. Ekološka etika predstavlja ekološki odnos čovjeka prema životnoj sredini, koji uspostavlja moralni odnos između ljudskog/tehnosfere i prirodnog/biosfere. Novi odnos prema životnoj sredini kao i preobražaj duha savremene sfere rada postaje imperativ, koncepcija održivog razvoja uz harmoniju različitih privrednih i društvenih odnosa.

Ključne riječi: Ekologija, Evropska unija, države kandidati, kompanije, potrošači, svijest

ECOLOGY OF THE EUROPEAN UNION

Abstract: The ecological environment is the main challenge for the accession of European countries to join the European Union. Ecology is at the heart of the policy-making process of European countries, respecting the interests of companies and consumers. Due to the low level of environmental awareness of European countries, which are not members of the European Union, enlargement with new members can slow down or even set the European Union back when it comes to ecology. The reasons are: underdeveloped environmental policy, low gross domestic product. The European Union invests its funds for the environment, but countries are obliged to allocate most of the funds from their gross domestic product. Therefore, special taxes are introduced on the consumption of certain products for the protection and preservation of nature. Taking significant environmental measures will have an impact on protection against ozone depletion and global warming. A healthy environment creates the conditions for a healthy life. Therefore, an appropriate ecological awareness is necessary, which is a pattern of life, harmonizing behavior with the natural laws of the circulation of matter, energy expended and the renewal of life, which encourages taking from nature as much as necessary. Ecological ethics is the ecological relationship of man to the environment, which establishes a moral relationship between the human / technosphere and the natural / biosphere. A new attitude towards the environment as well as a transformation of the spirit of the modern sphere of work is becoming an imperative, a concept of sustainable development with the harmony of different economic and social relations.

Keywords: Ecology, European Union, candidate countries, companies, consumers, awareness

Postavljanje ciljeva

Evropska unija i nacionalne vlade utvrdile su jasne ciljeve prema kojima će se oblikovati evropska politika zaštite okoline do 2020. godine vezujući viziju što treba postići do 2050. godine na osnovu pretraživačkih programa, zakonodavstva i finansiranja: - Zaštite i povećanja prirodnog kapitala Evropske unije, - Prelaz na resursno prihvatljiva, zeleno konkurentno privredno poslovanje s niskim procentom emisije ugljika, - Zaštite građana od pritisaka i opasnosti za njihovo zdravlje i dobrobit koji su povezani s okolišom. U Evropskoj uniji se mnogo preduzima kako bi se zaštitile ugrožene vrste i prirodna područja u Evropskoj uniji, garantovala sigurnost vode za piće i kupanje, poboljšao kvalitet vazduha i zbrinjavanje otpada te smanjilo učešće štetnih hemikalija. Zaštita okoliša i ekološke inovacije pomažu u stvaranju novih poslovnih mogućnosti i mogućnosti zapošljavanja koje potiče nova ulaganja u ekologiju. Osnovni temelj politike Evropske unije je zeleni rast, jer privredni rast mora biti ekološki održiv. Evropska unija ima ključnu ulogu i u promovisanju održivog razvoja na globalnom nivou.

Zaštita životne sredine je jedna od ključnih uslova za pristupanje Evropskoj uniji. Evropska unija se u posebnom poglavlju bavi kvalitetom vode, vazduha i tla. Za uspjeh potreban je kolektivni napor kako bi se ispunili svi postavljeni ciljevi postavljeni u tom poglavlju. Upravo zbog toga je pokrenuta kampanja „pogledaj oko sebe“.

Standardi Evropske unije u zaštiti životne sredine su najviši u svijetu. Direktiva o zabrani najčešće korištenih plastičnih proizvoda za jednokratnu upotrebu kako bi se izbacili iz upotrebe plastični otpadi koji svakog dana stotine tona zagađuju evropska mora.

Približavanje ekološkim standardima Evropske unije zahtijeva usaglašavanje propisa nacionalnih država sa propisima Evropske unije, ali i praksu mijenjati. Zahtjevi su mnogobrojni i zahtijevaju

marljivost, upornost i legalitet. Mora se riješiti pitanje otpada i deponovanje istog na odgovarajućim mjestima koji neće ugrožavati vazduh, zemlju i vodu građanima. Na to se nadovezuju otpadne vode i vazduh. Mjere u toj oblasti posebno će obuhvatiti industrijalizacije i privrednike. Obeveze su značajne na edukaciji, ne samo građana nego i onih koji će biti zaduženi za sprovođenje i kontrolu onoga što nas obavezuje u ostvarivanju ciljeva zaštite okoliša. Usaglašavanje pravnih akata je obaveza, a pregovori o rokovima za primjenu tih propisa mogu trajati decenijama poslije ulaska u Evropsku uniju.

Ostvarivanje postavljenih ekoloških ciljeva vrši se preko odgovarajućeg stručnog i obrazovanog administrarskog kadra i odgovarajućih kapaciteta sa potrebnom opremom. Odgovarajući kadrovi administrativnih i javnih društava moraju biti obučeni za primjenu ekoloških pravnih propisa, ali i za kontrolu njihove primjene¹. Osnovni ciljevi politike životne sredine Evropske unije je očuvanje prirodnih vrijednosti, promocija resursno-efikasne ekonomije i briga o javnom zdravlju. Politika životne sredine je multisektorska, je ona omra biti integrisana u kreiranju i sprovođenju svih politika i aktivnosti Unije, prvenstveno u promovisanju principa održivog razvoja².

Evropska unija posebnu pažnju poklanja pitanju borbe klimatskih promjena i za ovu oblast izdvajala je oko 20% budžeta Unije za period 2014. – 2020. god. Postavljeni su ciljevi ostvarivanja Novih okvira za klimatsku i energetska politiku do 2030. god. smanjenje emisije gasova staklene bašte za 40% u odnosu na 1990. god. Osnovni instrumenti borbe protiv klimatskih promjena su dekarbonizacija, povećanje upotrebe obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti. Dekarbonizacija podrazumijeva suštinsku promijenu praktično – političke paradigme, odlučno smanjenje fosilnih goriva i povećanje energetske nezavisnosti Evropske unije u odnosu na baznu 1990. godinu. Politika

¹¹ Hrvatska je tokom pregovora za ulazak u Evropsku uniju u javnu upravu zaposlila 100 eko-stručnjaka računajući inspektore kako bi pokazala Evropskoj uniji da je sposobna da primijeni ekološke propise.

Problem otpada dogovorili su 2025. god. kao rok da dostignu standarde.

² Član 11 Ugovora o finansiranju Evropske unije.

borbe protiv klimatskih promjena praćeno je unaprijeđenjem standarda koji se odnose na rad industrije, posebno u sektorima koji predviđaju značajan izvor zagađivanja.

Ekološki programi

Prvim ekološkim projektom Evropske unije (1973. – 1976.) definisani su principi i ciljevi ekološke politike. Ciljevi su se temeljili na smanjenju zagađivanja, poboljšanje kvaliteta života i poboljšanje međunarodne saradnje radi zaštite životne sredine. Osim ciljeva principima je određen pravac djelovanja radi zaštite životne sredine na osnovu kojih zagađivanje i negativne posljedice zagađivanja trebaju biti spriječene na samom izvoru predviđanjem negativnih ekoloških efekata. Istraživanjem podsticati da aktivnost u jednoj zemlji članici ne može uzrokovati ekološku štetu drugoj zemlji članici, javnost mora biti informisana i obrazovana o zaštiti životne sredine.

U razdoblju od 1977. do 1981. godine djelovanje prvog programa nastavio je Drugi ekološki program. U njemu je poseban naglasak stavljen na racionalno upravljanje resursima te se više fokusirao na spriječavanje zagađivanje vode, vazduha i šume.

Treći ekološki program (1982. – 1986. god.) uspostavio je saradnju i sa zemljama u razvoju s ciljem rješavanja nastalih problema u zaštiti životne sredine, smanjenju buke, upravljanju otpadom te promovisanju ekološke tehnologije.

Četvrti ekološki program (1987. – 1992. god.) učvrstio je područje zaštite životne sredine u oblasti poljoprivrede i prometa stvarajući uslove za proizvodnju zdrave hrane i smanjenje zagađivanja zraka prevoznim sredstvima.

Peti ekološki program (1993. – 2000. god.) prvi put definiše koncept državnog razvoja koji mora da se odvija u pravcu zaštite prirode (čovjeka, zemlje, vode, vazduha, šuma). Prekomjerno zagađivanje prirode u procesu stvaranja materijalnih dobara mora biti zaustavljeno, pa i zabranom proizvodnje tih materijalnih dobara. Sredstva za proizvodnju materijalnih dobara moraju biti takvog tehnološkog nivoa da se automatski zaustave u radu ako bi zakačile neki dio

čovjeka ili njegove odjeće čime bi ugrozila njegov život ili ga povrijedila.

Šesti ekološki program (2001. – 2010. god.) definisao je buduće prioritete u strateškim aktivnostima kao što je: unapređenje postojećih zakona, bliža saradnja na tržištu, integracija organa odnosno institucija uključenih u ekološku politiku, pomoć građanima u promjeni ponašanja te planiranje zaštite životne sredine.

Za današnje stane zaštite životne sredine u Evropskoj uniji najvažniji je Sedmi ekološki program koji je obuhvatio niz programa za djelovanje do 2020. god. Ciljevi su:

- Evropska unija mora biti pretvorena u zeleno gospodarstvo (pivredna proizvodnja) sa niskom emisijom CO₂ (ugljen dioksida ili ugljen IV – oksid),
- Zaštita građana Unije od pritisaka u vezi sa okolišom i opasnosti za njihovo zdravlje i blagostanje,
- Povećanje koristi primjenom pravnih akata Unije iz oblasti zaštite prirode,
- Povećanje znanja o okolišu i proširenje baze dokaza za bolju utemeljenost politike,
- Osigurati ulaganja radi zaštite prirode i klimatskih promjena,
- Povećati pitanja i njihovo uključivanje u primjeni radi zaštite okoliša,
- Poboljšati održivost gradova na području Unije,
- Povećati djelotvornost Unije u rješavanju međunarodnih izazova povezanih s okolišem i klimom.

Sedmi ekološki program daje prioritete: - Povećanje rasta proizvodnje s niskim procentom CO₂,

- Smanjenje opasnosti po zdravlje i blagostanje čovjeka,
- Klimatske promjene.

Principi ekološke politike se zasnivaju prvenstveno na anticipativnim mjerama, otklanjanju smetnji na preventivi, plaćanje za ekologiju (uvećanje poreza) kao i podsticaj da ne bi došlo do zagađivanja prirode, aktivno djelovanje i preduzimanje preventivnih mjera, te priprema programa aktivnosti.

Pravna regulativa

Evropska unija je usvojila niz pravnih akata i programa sa ciljem zaštite životne sredine (vode, zemlje, vazduha i zdravlja).³

³ Analitičari spominju 200 pravnih akata koje svaka članica mora da primijeni radi zaštite životne sredine.

Direktiva o velikim ložištima i Direktiva o industrijskim emisijama značajno doprinose smanjenju emisije zagađivanja materije u vazduhu.

U procesu kreiranja politike životne sredine Evropska unija uzima u obzir najnovija naučna dostignuća i dostupne politike, podržava upotrebu najboljih dostupnih tehnologija uvažavajući regularne razlike i specifičnosti različitih regiona.

Osnovna politika Evropske unije su: predostrožnost, prevencija, suzbijanje zagađenja na samom izvoru u principu „zagađivač plaća“. Kreiranje politike životne sredine podrazumijeva poštovanje osnovnih prava i prava javnosti da u ovom procesu učestvuje. Evropska unija je potpisnica Arhivske konvencije čija primjena se ostvaruje kroz sekundarno zakonodavstvo Evropske unije.⁴

Pravne tekovine Evropske unije u oblasti ekologije obuhvataju horizontalno zakonodavstvo, kvalitet vazduha, klimatske promjene, upravljanje otpadom, upravljanje vodama, zaštita prirode i biodiverziteta, kontrolu industrijskog zagađivanja, kontrolu hemikalija, genetski modifikovane organizme (GMO), upravljanje bukom, civilnu zaštitu i saradnju sa trećim zemljama. Dakle proces sa aspekta zaštite životne sredine se mora ostvarivati pravom na pristup informacijama, učešćem javnosti u donošenju odluka, odgovornost putem sudske zaštite.

Državama članicama se ne spriječava pravo uvođenje mijera koje su strožije od mijera uspostavljenih pravnim aktima Evropske unije sve dok su one kontabilne sa njenim ukupnim ciljevima i principima jedinstvenog tržišta. Takav pristup u kreiranju i sprovođenju ove politike poseban su izazov za državu koja se priprema za članstvo u Evropsku uniju.

Evropski Parlament je 2005. godine usvojio Direktivu energy – uising Producte – EuP koja ima za cilj da podstakne prevenciju negativnih uticaja složenih industrijskih proizvoda u razvojnoj fazi. Ona predstavlja

okvir za postavljanje kriterijuma iz domena ekološke orijentacije projektovanja proizvoda koji troše energiju u fazi eksperimentacije. Sadržaj Direktive je stvarnopravni prostor za eliminisanje nepodobnih elemenata i stvaranje uslova podobnog ekološkog projektovanja pojedinih tipova proizvodnje. Direktiva je definisala uslove i kriterijume za uspostavljanje odgovarajućih implementacionih mjera i zahtijeva koji se odnose na ekološki relevantna svojstva proizvoda (potrošnja energije) i mogućnost njihovog efikasnog unapređivanja. Direktiva utiče na poboljšanje kvaliteta proizvodnje, zaštitu životne sredine i aktiviranje tržišnih mehanizama kao garanta održivosti koncepta koji se njome promovise. Neposredni ciljevi Direktive su:

- Oslobođenje slobodne distribucije proizvoda koji koriste energiju na teritoriji Evropske unije,
- Poboljšanje ekokarakteristika proizvoda i kvaliteta životne sredine,
- Racionalna upotreba energije.

Direktiva podstiče proizvođače da dugoročno utiču na zaštitu energije, ostavljajući prostor za aktivnu implementaciju mjera konkretnim grupama proizvoda i specifičnim aspektima opterećenja životne sredine (potrošnja energije, generisanje otpada, potrošnja vode, produženje životnog vijeka proizvoda) po procijeni uticaja na životnu sredinu.

Proces efikasnosti primjene Direktive cijeni se na osnovu konsultacije foruma zainteresovanih strana koji je sučeljavao predstavnike industrije, država članica i nevladinih organizacija. Konkretno implementacione mjere se donose za svaku specifičnu vrstu proizvoda pod kontrolom panel stručnjaka iz svih članica Evropske unije. Mjere o kojima se odlučuje definišu energetske karakteristike svakog proizvoda, kao i označavanje kvaliteta tržišta za koje se proizvođač opredjeljuje. Proizvod obuhvaćen mjerama za implementaciju mora biti označen CE znakom što se plasira na tržištu. Tom oznakom potvrđuje se da je

⁴ Na obali Lima u Srbiji je deponija, čija otpad dopire u rijeku Lim, preko rijeke Lim prljave vode od otpada prodiru u rijeku Drinu, a zatim u Savu. Dakle, da bi se mogao mijenjati u ekologiji potrebno je edukovati

građane počevod predškolskog uzrasta, u obrazovne institucije uvasti predmet o ekologiji, odnosno zaštita životne sredine, a zatim stroge kazne usljed kršenja propisa o zaštiti životne sredine.

proizvod u skladu sa propisima Evropske unije.

Direktiva o ograničenju upotrebe opasnih supstanci (RoHS Directive) u elektiričnoj i elektronskoj opremi (Restriction of Hazardous Substances Directive – Ro HS 1) usvojena je februara 2003. godine sa ciljem harmonizacije propisa upotrebe opasnih supstanci na području Evropske unije. U implementaciji i primjeni kompletna je sa WETEE direktivom. RoHS 1 Direktivom je ograničeno korištenje toksičkih supstanci, u prvom redu teških metala u svim električnim i elektronskim uređajima koji su na tržištu dospjeli poslije 1. jula 2006. godine, odnosno stupanjem na snagu ove Direktive. Direktiva je ograničila upotrebu šest opasnih materija u proizvodnji različitih tipova elektronske i električne opreme. Svaka država članica bilo da je usvojila izvršne mehanizme implementacije koristiće Direktivu kao smjernicu i platformu.

Direktiva 2011/656 RoHS 2 predstavlja evoluciju Direktive RoHS 1. Naime Direktiva RoHS 1 nije se odnosila na opremu za upravljanje monitoring medicinske opreme. Nova Direktiva RoHS2 ovaj izuzetak stavlja izvan pravne snage. Ona se odnosi na iste supstance kao i originalna Direktiva uz preciznije regulatorne uslove i jasnije tumačenje zahtjeva. Propisane su periodične reevalicije koje olakšavaju postepen obuhvat dodatne elektronske opreme, kablova i rezervnih dijelova. Usklašenost proizvoda sa Direktivom RoHS 2 se pokazuje CE oznakom na proizvodu, a ključni dokument pod nazivom „Izjava o usaglašenosti“ je novom Direktivom precizno definisan. Od početka primjene RoHS 2 sve države članice Evropske unije su obavezne da se pridržavaju novih propisa.

Razlika između osnovne i revidirane Direktive je u dokazu usaglašenosti sa zahtjevima i nedostatku uslova za primjenu propisanih zahtjeva u proizvodnji po odredbama nove Direktive. Direktiva RoHS ne odnosi se na statična industrijska p ostrojenja alata, ali se odnosi na sve relevantne proizvode koji se nalaze na tržištu Evropske unije, bez obzira da li su proizvedeni unutar jedinstvenog tržišta ili se uvoze.

Proizvodi na koje se odnosi Direktiva RoHS pored oznake CE mora da zadrži adresu

proizvođača kao i odgovarajući serijski broj. Detaljne informacije o usaglašenosti proizvoda sa Direktivom mogu da se dobiju od „Direkcije Evropske unije o usklađenosti za proizvod“. Učesnici u lancu snabdijevanja moraju da čuvaju dokumentaciju kojom se pokazuje usklađenost sa postavljenim zahtjevima – tehničku dokumentaciju ili tehnički dosije.

Direktiva o elektronskom i električnom otpadu (WEEE Directive) Waste Electrical and Electronic equipment Directive stupila je na snagu 2003. godine obavezujući države članice da do 13. avgusta 2005. godine uspostave sistem preuzimanja zastarjele električne opreme, što podrazumijeva skupljanje, obnavljanje, recikliranje odgovarajućih proizvoda. Sa stanovišta potrošača uspostavljeni sistem podrazumijeva pristup javnim servisima za recikliranje u posebno određenim centrima gdje svoje zastarjele i neupotrebljive uređaje mogu predati bez plaćanja deponentne takse. Direktivu WEEE proizvođači su podržali u nastojanjima da projektuju i proizvode aparate i pored olakšavajuće cirkulacije postigne i promoviše produženje eksploatacionog perioda.

Primarni cilj Direktive je minimalno odlaganje ostataka električnih uređaja kao nesortiranog komunalnog otpada i postizanje visokog nivoa separatnog sakupljanja. Članice Evropske unije su obavezne da uspostave sistem za separativno skupljanje odgovarajućih aparata od krajnjih korisnika. Evropska komisija je propisala inicijalnu količinu sakupljenog električnog otpada (4 kg po glavi stanovnika godišnje).

Direktiva o označenju potrošnje energije (Energy labelling Directive) usvojena je 1992. godine. Prvi put je podvrgnuta reviziji 2010. god. sa osnovnim ciljem poboljšanje efikasnosti i redukcija energije i smanjenje emisije gasova. Tek izmjenom Direktive 2014. god energetska efikasnost u Evropsnoj uniji je poboljšana, a do 2030 mora biti 27%, redukcija emisije gasova 40% koji izazivaju staklenu baštu.

Veće korištenje energije doprinosi zaštiti čovjekove okoline i postizanju pristupačne cijene što zahtijeva preispitivanje regulatornog okvira za energetska infrastrukturu, uključujući Uredbu TEH – E (Uredba o transevropskoj energetska mreži).

Taj okvir bi trebao da podstiče uvećanje inovativnih tehnologija i infrastrukture.

Države kandidati za učlanjenje u Evropsku uniju

Proces integracije novih evropskih država u članstvo Evropske unije je vrlo složen i dugotrajan pogotovo država koje su nižeg društvenog bruto proizvoda, pa i navikama za očuvanje životnog okoliša. Prethodno izloženi propisi ekonomskog karaktera Evropske unije to potvrđuju. Pitanje socijalne politike kod članica Evropske unije je od bitnog značaja. Postavlja se pitanje kako spriječiti preseljavanje radne snage iz siromašnijih članica i potragu za radnim mjestim, kod bogatijih članica. Amsterdamskim ugovorom postignuta je saglasnost da se uvrsti poglavlje o socijalnoj politici uz koje je išlo poglavlje koje ima za cilj „visokog nivoa zaposlenosti i socijalne zaštite“.

Mastrihtskim ugovorom spoljna politika je data u mnogo čvršćim konturama, priključujući segment bezbjednosti, što su države članice dužne da aktivno i bezrezervno podržavaju u duhu odanosti i međusobne solidarnosti. Sistematska saradnja se zasniva na konsultovanju i zauzimanju zajedničkih stavova i koordiniranoj akciji. Zajednička akcija se može preduzeti onda kada Savjet Evropske unije odluči, na osnovu smjernica Evropskog parlamenta, da neko pitanje treba riješiti zajedničkom akcijom⁵. Zajedničke akcije mogu da se preduzmu i angažovanjem snaga za brzo dejstvo kao posebno krilo NATO snaga. Bosna i Hercegovina nije zakonom onemogućila ulazak u članstvo NATO snaga kao što je to učinila Austrija.

Proces integracije u oblasti životne sredine odvija se u tri oblasti: harmonizacija propisa, izgradnja administrativnih kapaciteta i kapaciteta u oblasti institucija zaštite životne sredine, kao i obezbjeđenje finansijskih resursa. Samim tim ovo poglavlje je izuzetno zahtjevno u finansijskom i administrativnom

smislu posebno u pogledu dobro opremljene i obučene sudske i upravne struke.

Pravni akti Evropske unije za Zapadni Balkan:

- Evropski zeleni dogovor, - Evropski investicioni plan, - Smjernice za sprovođenje Zelene agende, - Deklaracija iz Sofije o Zelenoj agendi za zapadni Balkan.

Prije ulaska u Evropsku uniju države kandidati su obavezne da: - Jačaju Agenciju za zaštitu životne sredine poboljšanjem administrativnih i finansijskih kapaciteta, - Obezbijede adekvatne resurse za Zeleni dogovor, - Unaprijede koordinaciju među institucijama na centralnom i lokalnom nivou, - Pojačaju primjenu zakona (zatvaranje deponija koje ne ispunjavaju standarde), - Investiraju u razdvajanje otpada i njihovo recikliranje, - Pojačaju nadgledanje kvaliteta vazduha, - Unaprede upravljanje riječnim koritima, - Izvrše priprema za Evropsku ekološku mrežu, - Primjene Pariski ugovor, što obuhvata usvajanje sveobuhvatne strategije za suočavanje sa klimatskim promjenama koje će biti u skladu okvira Evropske unije za klimatske i energetske politike, - Postignu dobru integraciju u sve relevantne sektore.

Globalni ekološki problem i učešće Evropske unije

Globalni ekološki problem zahtijeva rješenje na međunarodnom nivou. Širenje ekološke svijesti ima opšti pristup svuda u svijetu. Evropska unija aktivno učestvuje donošenjem svojih propisa i implementacijom međunarodnih u ekološkoj oblasti. Zeleni dogovor za Evropsku uniju i njene građane potvrđuje svoju predanost da se suoči sa izazovima u oblasti klime i životne sredine, što je glavni zadatak ove generacije. Svake godine atmosfera se sve više zagađuje, a klima mijenja. Od osam miliona vrsta na planeti milion ih je u opasnosti. Šume i okeani se zagađuju.⁶

⁵ R. Kasagić, Pravo Evropske unije, Banja Luka, 2005, Univerzitet u Banjoj Luci, str.76 i 77.

⁶ Izvori: Međuvladini panel o klimatskim promjenama (IPCC). Specijalni izvještaj o globalnom zagađivanju do 1,5 stepeni celzusijskih. Međuvladina naučno-politička platforma za biološku ravnopravnost u eko

sistemske usluge za 2019.; Međunarodni panel za resurse; Izgledi u pogledu globalnih resursa za 2019. godinu, prirodni resursi za budućnost kakvu želimo; Evropska Agencija za životnu sredinu – stanje i izgledi 2020.; Znanje i prelazak na održivu Evropu uvođenjem koncepta čiste energije u okviru privrede,

Evropski Zeleni dogovor pruža rješenja za mnoga pitanja iz eko sistema. On predstavlja novu strategiju rasta koja nastoji da Evropsku uniju transformiše u pravedno i perspektivno društvo sa modernom konkurentnom privredom zasnovana na efikasnoj i ekonomičnoj potrošnji resursa, gdje 2050. god. neće biti neto emisije gasova sa efektom staklene bašte i gdje privredni rast nije povezan s potrošnjom resursa. Nova strategija teži da sačuva, uveća i zaštiti prirodni kapital te zdravlje i dobrobit građana od rizika povezanih sa životnom sredinom i uticaja životne sredine na njih. Ta tranzicija mora da bude pravedna i inkluzivna. Pri tome na prvom mjestu mora biti građanin i pažnja usmjerena na regione, industriju i radnike koji će se suočiti sa najvećim izazovima. Budući da će doći do značajnih promjena, aktivno učešće javnosti i povjerenje u tranziciju od presudne su važnosti kako bi politike bile uspješne i prihvatljive. Evropska unija ima kolektivnu sposobnost da transformiše svoju privredu i društvo kako bi ih učinili održivim. Značajan uticaj može imati na mjere u oblasti klime i životne sredine, zaštitu potrošača i prava radnika. Velika javna ulaganja zahtijevaju da se privatni kapital usmjeri na djelovanje u oblasti klime i životne sredine. Evropska unija mora biti vodeća u koordinaciji međunarodnih nastojanja za izgradnju i usklađenost finansijskog sistema koji podstiče održiva rješenja Evropskog zelenog dogovora ubrzavajući proces i pružanje osnove za tranziciju potrebnu u svim sektorima.

Uzroci klimatskih promjena i gubitak biološke raznovrsnosti imaju globalni karakter pa s toga izlaze izvan nacionalnih granica. Evropska unija može koristiti svoja sredstva za regionalno prihvatanje zaštite životne sredine i prilagođavanje nacionalnih pravnih akata standardima Evropske unije. Zeleni dogovor je sastavni dio strategije Komisije Evropske unije za sprovođenje Programa Ujedinjenih Nacija do 2030.

industrije, proizvodnje i potrošnje, velike infrastrukture, transporta, sektora hrane i poljoprivrede, građevinarstva, oporezivanje i socijalnih naknada. Kako bi se postigli ti ciljevi neophodno je jedinstvo u davanju većeg značaja zaštiti i obnovi prirodnih ekosistema, održivoj upotrebi resursa i boljem zdravlju građana. U tom

godine u cilju održivog razvoja⁷ te drugih prioriteta najavljenih u političkim smjernicama predsjednice Ursule von der Lejen.⁸

Komisija će pomoću Zelenog dogovora preusmjeriti proces makroekonomske koordinacije u okviru Evropskog semestra kako bi integrisala ciljeve održivog razvoja Ujedinjenih Nacija, a središte ekonomske politike i ciljeve održivog razvoja postavila u središte donošenja politike i mjera Ujedinjenih Nacija.

U ostvarivanju ciljeva Zelenog dogovora (plana) potrebno je uložiti truda i aktivnosti da ne dođe do raskoraka između ekonomskih i socijalnih ciljeva te ciljeva u pogledu životne sredine. Ključno je dati veći značaj zaštiti i obnovi prirodnih ekosistema, održivoj upotrebi resursa i boljem zdravlju građana. Kako bi Evropska unija zadržala svoju konkurentnu prednost u svjetskom eko sistemu treba da poveća široko korištenje i predstavljanje novih tehnologija u svim sektorima na jedinstvenom tržištu, te izrađuje nove inovativne vrijednosne lance. Ovaj izazov prevazilazi mogućnost pojedinačnih nacionalnih država. Program „Horizont Evropa“ u sinergiji sa drugim programima Evropske unije imaće ključnu ulogu u usklađivanju nacionalnih javnih i privrednih investicija. Najmanje 35% od budžeta programa „Horizont Evropa“ biće namijenjeno za finansiranje novih rješenja za borbu protiv klimatskih promjena koja su od značaja za provođenje Evropskog zelenog plana.

Kompletan paket instrumenata koji su na raspolaganju u okviru programa „Horizont Evropa“ će podržati potrebne istraživačke aktivnosti i inovacije Misije Zelenog dogovora u cilju postizanja promjena velikog obima u oblasti prilagođavanja na izmjenjene klimatske uslove. Partnerstvo sa industrijama i državama članicama će podržati istraživanje i inovacije u oblasti transporta uključujući sadržaj ugljenika, cirkularne

području transformacija je najpotrebnija i potencijalna korisnica za privredu Evropske unije, prirodnu životnu sredinu, digitalnu transformaciju.

⁷ Htt ps/sust inabli de velopment. Un/post 215 transforming ourworld.

⁸ Političke smjernice za slijedeću Komisiju (2019. – 2024.) „Ambicioznija Unija: Moj plan za Evropu“.

sektore, pogon na čisti vodonik, proizvodnju čelika sa niskim sadržajem ugljenika, cirkularne sektore koji se baziraju na biološkoj energiji. Zajednice znanja i inovacija u okviru Evropskog instituta za inovacije i tehnologiju će nastaviti da produbljuje saradnju između visokoškolskih ustanova, istraživačkih organizacija, kompanija u oblasti klimatskih promjena, održive energije, hrane za budućnost.

Aktivnost na obrazovanju

Evropska Komisija priprema Evropske okvire kompetencija za pomoć razvoju i promjeni znanja, vještina i stavova i klimatskim promjenama u održivom razvoju. Škole, institucije za obuku i univerziteti su u poziciji da sarađuju na temu promjena koje je potrebno sprovesti u cilju postizanja uspješne tranzicije. Evropska Komisija obezbjeđuje nova finansijska sredstva kako bi školske zgrade i rad u školama postali održivi u okviru programa zaštite čovjekove okoline. U ovom cilju ojačana je saradnja sa Evropskom investicionom bankom, stvorene su jače veze između strukturnih fondova i novih finansijskih instrumenata sa ciljem da se obezbijedi dovoljno sredstava za ulaganje u školsku infrastrukturu⁹. Ulaganje u obrazovne institucije radi obuke o značaju zaštite prirode se višestruko vraća (zelene površine, čist vazduh, nezagađena zemlja, čista voda obezbjeđuju zdrav život građana). Uložena sredstva neće imati značaj na zaštitu eko sistema ukoliko se svaki čovjek lično ne angažuje u promjeni svoje svijesti, posebno u zemljama u razvoju, gdje vlada velika opuštenost i indolentno ponašanje prema prirodi¹⁰.

Ukoliko istražujemo pitanje zaštite životne sredine u Bosni i Hercegovini vidjećemo da

je ona na dnu ljestvice prema svijesti i ponašanju građana. Istraživanja pokazuju da bi pretjerano krčenje šuma u amazonskom bazenu regiju moglo dovesti u nove klimatske uslove pretvarajući tropske šume u savane. Obrazovanje ne podrazumjeva obuku građana o zaštiti čovjekove okoline i svih resursa koji u toj okolini postoje nego i obuka o posljedicama ukoliko se eko sistem naruši, praćeno strogim kaznama zbog kršenja pravila ponašanja prema eko sistemu.

Literatura

1. Evropska agencija za životnu sredinu, Stanje i izgledi za 2020.
2. Lazić, Milica, Ekološka politika Evropske unije, www.ekof.bg.2014/05
3. Lalić, Stevan, Zaštita životne sredine, lokalna samouprava i lokalna agenda 21, Lex forum za pitanje vladavine prava i demokratije, Udruženje Pravnici za demokratiju, Beograd, 2005.
4. Kasagić, Rajko, Pravo Evropske unije, Banja Luka, 2005.
5. Pejičić, Zoran, Ekološke politike u Bosni i Hercegovini, svarog.nubl.org, 2014/12.
6. Rajović, Goran, Ekološka svest kao osnov održivog razvoja raznih prostora, Ekologija Naučno stručno društvo za zaštitu životne sredine, Beograd, 2007.
7. Mijatović, Zoran, Pitanje ekološke svesti, ekološkog vaspitanja, ekološkog morala, WWW, VZ in rs/index, 2011.
8. Međuvladini panel o klimatskim promjenama (IPCC), 9. Međuvladini panel za resurse, izgledi i pogledi u pogledu globalnih resursa za 2019.

⁹ Evropska unija je u 2020. godini uložila 3 milijarde eura za školsku infrastrukturu.

¹⁰ Pluća čovječanstva su prašume koje zauzimaju veliku površinu zemljišta u Južnoj Americi (Brazil, Kolumbija, Peru, Bolivija, Venecuela i Gvajana), Afrika i Jugoistočna Azija. Više od 43 miliona hektara prašume, što je površina veća od Njemačke, je uništeno od 2004. god. u onim dijelovima u kojima se ona nahćeće krči, izračunao je Svjetski fond za prirodu (WEF). Podaci se temelje na satelitskim snimcima. Svake godine krči se više prašuma, uglavnom zbog potrebe poljoprivrede u industrijski razvijenim zemljama, prenijela je Hina. Područje

bogato biološkim raznolikostima krče ih domoroci kako bi stvorili prostor za usjeve i ispašu stoke. Najveća devastacija šuma vrši se u području Amazonije, gdje je uništeno ukupno 18,2 miliona hektara površine. Amazonska prašuma je za 18 godina izgubila površinu Španije. Krčenje šuma u Amazoniji od 2000. do 2018. god. dostiglo je površinu od 513.016 kvadratnih kilometara. U brazilskoj regiji Cerrado, u kojoj živi 5% svih životinja i biljaka naše planete, između 2004. i 2017. godine, iskrčeno je 32,8% šumskog područja radi proizvodnje soje i prehrane stoke. Ostala žarišta krčenja obuhvataju Borneo, Paragvaj, Argentina, Madagaskar i Sumatra.